

1978, 9. června – Sdělení VONS č. 13 obsahující zprávu o zatýkání československých občanů a dalších protizákonných praktikách bezpečnostního aparátu při návštěvě generálního tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu Leonida Iljiče Brežněva v ČSSR a rozbor zákonných ustanovení o domovní prohlídce a zadržení.

Charta 77 protestovala svým sdělením z 3. 6. 1978 proti nezákonným opatřením bezpečnostního aparátu, která při státní návštěvě Leonida Brežněva v Československu postihla větší počet čs. občanů, mezi nimi i několik desítek signatářů a stoupenců Charty 77.¹

Jak jsme až dosud zjistili, byli při této příležitosti vězněni tito signatáři Charty 77 (pokud není uvedeno jinak, byli uvězněni v Praze): Rudolf Battěk, Otta Bednářová, Jan Bednář, Václav Benda, Vratislav Brabenec, Luboš Dobrovský, Ivan Duchoň, Michal Dymáček (v Brně), Jiří Hanák, Ladislav Hejdlánek, Václav Havel (ve Vlčicích u Trutnova, převezen do Prahy), Oldřich Hromádka, Přemysl Janýr, Svatopluk Karásek, Luboš Kohout, Vavřinec Korčíš ml. (na Litoměřicku, převezen do Prahy), Jaroslav Kukal (v Kladně v práci, převezen do Prahy), Daniel Kumermann, Miroslav Kusý (v Bratislavě), Karel Kyncl, Pavel Landovský, Vladimír Macák, Ivan Medek, Jiří Müller (v Brně), Jana Převratská, Karol Sidon, Andrej Stankovič, Josef Stehlík, Jaroslav Šabata (v Brně), Miluše Števíčková, Jakub Trojan (v Neratovicích, převezen do Prahy), Petr Uhl, Přemysl Vondra, Milan D. Vopálka a Pavel Zajíček. Signatář Charty 77 František Pánek byl internován na vězeňském oddělení psychiatrické léčebny v Praze-Bohnicích. Signatáři Charty 77 spisovatel Jiří Gruša, inženýr Pavel Roubal a duchovní Jan Šimsa (z Brna), kteří byli rovněž uvězněni, byli obviněni a byla na ně uvalena vazba (viz sdělení výboru č. 14)².

Kromě signatářů Charty 77 byli za stejných nebo podobných podmínek vězněni i další občané, jejichž počet nejsme s to odhadnout. Uvádíme jména několika z nich, která se uvězněným členům výboru podařilo zjistit přímo v pražských věznicích (tj. věznicích

Ruzyně a Pankrác a v celách v Konviktské ulici): Martin Beneš, Jiří Brada (z Týnce n. S.), Ivan Brož, Albert Černý (z Brna, kde vězněn), Jan Dus (z Neratovic), Jiří Fryc, Milan Hlavsa (z Prahy), Milan Hlavsa (z Nymburka), Daňa Horáková, Josef Janíček, Jiří Kabeš, Milan Knížák, Bohuslav Kolář, Jaroslav Linke, Markéta Němcová, Vojtěch Píč (z Mělníka) a Vladimír Šťastný. Jmenovaní občané představují jen nahodilý vzorek z velkého počtu osob, které byly uvězněny jen proto, že někdo z bezpečnostního aparátu to považoval v oněch dnech za vhodné (např. pro jejich vztah k Chartě 77, příbuzenský poměr k některému signatáři, vztah k neoficiální kultuře nebo na základě jejich trestního rejstříku). Zatímco v uvěznění signatářů Charty 77 jejich spolupracovníci a sousedé většinou správně vidí pouhý akt zvěle, pro ostatní občany může mít taková represe i další závažně společenské následky.

Příslušníci Veřejné a Státní bezpečnosti odváděli – často již v půl páté ráno – uvedené osoby z jejich bytů, případně je později hledali na pracovištích a v bytech jejich přátel. Byt Otty Bednářové si odemkli vlastním klíčem. Andreje Stankoviče, který byl v pracovní neschopnosti, odvěkli v pyžamu. Do bytu Petra Uhla vnikli násilím, přičemž značně poškodili dveře. Při hledání Vavřince Korčíše ml. vtrhli do bytu Petrušky Šustrové a prohledali její; nutili přítomnou ženu, aby v jejich přítomnosti vstala a předložila občanský průkaz. Při odvádění Pavla Landovského se chovali tak hrubě, že jeho dvouletý syn dostal šok a musel být hospitalizován; u Evy Landovské vyvolalo odvěčení jejího muže a zdravotní stav dítěte dva nervové záchvaty.

Lidé byli odváděni často beze slova vysvětlení do vězení a umístování do cel. Většinou teprve druhý den byli podrobeni čistě formálnímu výslechu. Pokud byli po 48 nebo i více (až 57) hodinách propuštěni, byli většinou zastaveni příslušníky Bezpečnosti hned u vězeňské brány a zavedeni zpět do věznice nebo převezeni do jiného vězení. Některé ani na bránu nevyvedli; pouze jim oznámili, že budou vězněni dále nebo jim neřekli vůbec nic.

Signatáři Charty 77 byli umístováni do cel tak, aby nepřišli navzájem do styku. Někteří byli dokonce drženi v samovazbě, což odporuje předpisům. Jiným, např. Ottě Bednářové, byla upírána

nutná lékařská péče. Jaroslav Kukal a Pavel Zajíček byli zcela svévolně zbaveni vousu a nakrátko ostříhání. Tím vším porušovaly orgány Bezpečnosti a vězeňské správy pravidla režimu běžného v celách předběžného zadržení, jemuž byly jmenované osoby vystaveny. Proto považujeme tvrzení, že s vězňenými občany bylo zacházeno „liberálně“, za nesprávné.

Ve dnech 30. 5. až 1. 6. 1978 bylo také provedeno nejméně devět domovních prohlídek, a to v bytech Otty Bednářové, Václava Bendy, Alberta Černého (Brno), Ladislava Hejdánka, Jiřího a Dany Němcových, Pavla a Věry Roubalových, Josefa a Danuše Stehlíkových, Jana Šimsy (Brno) a Jiřího Gruši.

Další osoby byly v oněch dnech vyslýchány na svobodě nebo varovány, aby vycházely jen do zaměstnání.³

Ve všech těchto případech byl postup orgánů Sboru národní bezpečnosti v přímém rozporu s platným právním řádem.

Československý právní řád neobsahuje institut preventivního zajištění, který by umožňoval internovat někoho, kdo se nedopustil trestního jednání, na základě obavy, že by se takového jednání dopustit mohl. (Navíc v případě signatářů Charty 77 by byla taková obava v souvislosti s Brežněvovou návštěvou pouhou záminkou.) Proto bezpečnostní orgány zdůvodnily uvěznění jmenovaných občanů buď zákonem o SNB (zajištění – § 23)⁴ nebo trestním řádem (zadržení podezřelého – § 76).⁵

Podle ustanovení podle § 23 zákona o SNB lze však zajistit pouze osobu, která výtržnostmi nebo jiným nepřístojným chováním narušuje veřejný pořádek. Musí se tedy takového jednání dopouštět bezprostředně při svém zajištění a orgány SNB ji mohou zajistit pouze tehdy, nepodaří-li se jim zabránit narušování veřejného pořádku jiným přiměřeným způsobem. Zajištění samo může trvat jen po dobu nutných služebních úkonů, nejdéle však 48 hodin. O zajištění, které trvá déle než 24 hodin, musí orgán SNB informovat někoho z nejbližších příbuzných zajištěného.

Podle zákonného ustanovení podle § 76 trestního řádu pak může být zadržena pouze osoba, která je důvodně podezřelá z trestného činu a u níž jsou dány důvody vazby. K zadržení je nutný předchozí souhlas prokurátora, který se nevyžaduje jen tehdy, byla-li osoba

přistížena při trestném činu nebo na útěku. Orgány SNB jsou povinny neprodleně vyhotovit protokol o zadržení a doručit jej bezodkladně příslušnému prokurátorovi; byl-li podezřelý zadržen bez jeho předchozího souhlasu, musejí současně zdůvodnit, proč věc nesnesla odkladu a proč se nepodařilo souhlasu dosáhnout. Podezřelý musí být do 48 hodin předán prokurátorovi s návrhem na vazbu; během této doby mu musí být vzneseno obvinění z konkrétního trestného činu (rozhodnuto o jeho trestním stíhání jako obviněného); obviněný má pak veškerá procesní práva, včetně práva na volbu obhájce a styk s ním.

Zajištění resp. zadržení osob orgány SNB na 48 hodin je tedy vázáno na celou řadu podmínek, které stanoví zákon. V případech občanů, kteří byli vězněni u příležitosti Brežněvovy návštěvy, nebyl naplněn žádný zákonný důvod pro jejich zajištění podle zákona o SNB nebo zadržení podle trestního řádu. Jako výsměch platnému právnímu řádu se jeví skutečnost, že došlo k zajištění osob, které se měly dopouštět narušování veřejného pořádku ve svých bytech a na pracovištích a řadě případů dokonce ve spánku. Zadržování i domovní prohlídky byly pouze záminkou k hrubým zásahům do ústavních zásad nedotknutelnosti osoby a nedotknutelnosti obydlí. V případě domovních prohlídek je u signatářů a stoupenců Charty 77 opětovně zneužívána skutečnost, že usnesením vyšetřovatele Správy vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 6. 1. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro trestný čin podvracení republiky (§ 98 odst. 1 tr. z.). Toto trestní stíhání je vedeno (pokud je známo) pouze „ve věci“, což znamená, že v jeho rámci nebyl nikdo obviněn, a to ani po 17 měsících vyšetřování, které má – podle trestního řádu – skončit zpravidla do dvou měsíců.⁶ Vyšetřování tohoto údajného trestného činu, který měl být spáchán v souvislosti s Chartou 77, umožňuje Státní bezpečnosti opakovaně provádět domovní prohlídky a výslechy, a vyšetřovat činnost i z období po 6. 1. 1977. Tím se vytváří abnormální a protiprávní situace permanentního trestního stíhání, aniž by příslušný vyšetřovatel nebo prokurátor rozhodl o jeho zastavení nebo přerušení.

Z uvedeného je zřejmé, že nejen že nebyly naplněny zákonem stanovené nutné podmínky k zajištění resp. zadržení uvedených

osob, ale že orgány SNB porušovaly i zákonné podmínky samotného výkonu zajištění, resp. zadržení. Nutné služební úkony v případech zajištění byly pouze formální, nebo nebyly vůbec, příbuzné neinformovaly bezpečnostní orgány vůbec nebo je informovaly nesprávně, lhůta 48 hodin byla překračována, nebo nebyla vůbec respektována. Předstírané propouštění a opětné zajišťování u bran věznice je dalším výsměchem právnímu řádu; tento postup by umožňoval orgánům SNB věznit kohokoliv neomezeně dlouho.

Vzhledem k tomu všemu výbor konstatuje, že zajištění, resp. zadržení uvedených občanů nebylo úkonem ve smyslu zákona a příslušníci Sboru národní bezpečnosti při něm tedy nepoživali zákonné ochrany veřejných činitelů. Konstatuje dále, že se naopak dopustili celé řady trestných činů, mj. zbavení osobní svobody, porušování domovní svobody a zneužívání pravomoci veřejného činitele.

Někteří postižení nebo jejich rodinní příslušníci podali nebo hodlají podat oznámení o trestných činech, jimiž byli poškozeni. Připomínáme v této souvislosti, že příslušníci Sboru národní bezpečnosti podléhají vojenské jurisdikci a že jejich trestné činy se proto oznamují vojenskému prokurátorovi. Hlavní vojenský prokurátor je JUDr. Zbyněk Kiesewetter, nám. Hrdinů 1300, Praha 4 – Pankrác.

Informace o Chartě 77, r. 1, 1978, č. 8, s. 8–10.

POZNÁMKY

- ¹ Sdělení mluvčích Charty 77 Ladislava Hejdánka, Marty Kubišové a Jaroslava Šabaty ze 3. 6. 1978 o policejní razii v souvislosti s návštěvou Leonida Iljiče Brežněva v Československu ve dnech 30. 5. – 2. 6. 1978 viz in: CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – PREČAN, Vilém (eds.): *CHARTA 77: Dokumenty 1977–1989*, sv. 1, Praha 2007, s. 155–156. Mluvčí Charty 77 Ladislav Hejdánek zaslal 2. 6. 1978 dopis federálnímu ministru vnitra Jaromíru Obzínovi obsahující protest proti opakovanému zadržení signatářů Charty 77 v souvislosti s návštěvou Leonida Brežněva v ČSSR, žádost o přešetření tohoto porušování zákona a o potrestání viníků, informaci o dalších přípa-

dech porušování občanských práv, se kterými se setkal ve vazbě, a žádost o osobní setkání v této věci a dopis generálnímu prokurátorovi ČSSR Jánu Feješovi obsahující stížnost na jeho opětovné zadržování ve vazbě. Ladislav Hejdánek napsal též dopisy bližší neurčenému příteli obsahující rozbor vývoje v Československu po okupaci v roce 1968, zprávu o perzekuci československých občanů v souvislosti s návštěvou Leonida Iljiče Brežněva a informaci o dalším pronásledování v Československu. Všechny uvedené dopisy Ladislava Hejdánka jsou uloženy in: LP, Sb. VONS, inv. č. 4, sign. III/1, kart. 4.

- ² Dokument č. 14. Toto sdělení je věnováno domovní prohlídce u Pavla Roubala a Jiřího Gruši a zahájení jejich trestního stíhání pro trestný čin pobuřování v souvislosti se samizdatovým a exilovým vydáním Grušova románu *Dotazník*. K tomuto případu viz dále sdělení VONS č. 21 a 149, dokumenty č. 21 a 150.

Jan Šimsa se v průběhu domovní prohlídky při obraně své ženy ocitl ve fyzickém kontaktu s jedním z příslušníků SNB, kvůli čemuž bylo zahájeno jeho trestní stíhání pro trestný čin útoku na veřejného činitele. Za tento trestný čin jej Městský soud v Praze 10. 8. 1978 odsoudil k osmiměsíčnímu nepodmíněnému trestu odnětí svobody. K případu Jana Šimsy viz sdělení VONS č. 17, 28, 40 a 48, dokumenty č. 17, 28, 40 a 48.

- ³ K represím v souvislosti s Brežněvovou návštěvou viz např. článek „Brežněv do Prahy, chartisté do basy“ o zatčení asi padesáti signatářů Charty 77 v Brně a v Praze před příjezdem Leonida Iljiče Brežněva do Československa in: *Americké listy*, 1978, č. 24 (16. 6.), s. 2.

- ⁴ Jedná se o zákon č. 40/1974 Sb.

- ⁵ Viz *Trestní kodexy*. Text s judikaturou. Sestavil JUDr. Jan Stolař, CSc., Praha 1974, s. 240–241.

- ⁶ Usnesení vyhledavatele Správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje npor. Jiřího Soudného ze 6. 1. 1977 o zahájení trestního stíhání pro trestný čin podvracení republiky podle § 98 odst. 1 tr. zák. proti dosud nezjištěné skupině osob ve věci vyhotovení a rozšiřování základního prohlášení Charty 77 je publikováno in: BLAŽEK, Petr (ed.): *„Tentokrát to bouchne“*. Edice dokumentů k organizaci a ohlasům kampaně proti signatářům Charty 77 (leden–únor 1977), Praha 2007, s. 82–83. Trestní stíhání bylo ukončeno až usnesením vyšetřovatele Správy vyšetřování StB npor. Josefa Blaha z 11. 11. 1980, viz in: tamtéž, s. 93–95.